

2 Krisztus anyaszentegyháza.
(Míg az egyház történetében.)

A keresztyén egyház története

reformátusok számára.

Református iskoláknak és családoknak

KÉSZITETTE:

PÁLÓCZI-CZINKE ISTVÁN

református püspök.

A Magyar Református Konferencia által elfogadva és kiadva.

3. kiadás

(.) Nyomta (.)
Klein Géza könyvnyomdája és könyvkiadóvállalata
Rimavská Sobota — 1923.

Á keresztyén
egyház története
reformátusok számára.

KÉSZITETTE:
PÁLÓCZI-CZINKE ISTVÁN
református püspök.

(.) Nyomta (.)
Klein Géza könyvnyomdája és könyvkiadóvállalata
Rimavská Sobota — 1923.

ELŐSZÓ.

Népiskoláink, — a törvény értelmében — nyolcz osztályúvá fejlesztetnek. Ennek megfelelően kell megkészíteni a valóstaniítás tervezetét és kézikönyvét is.

Jelen kézikönyv a népiskola felső-osztályai számára készült. A szükséghez képest tanítható az eddigi VI. vagy az új VII-ik osztályban. Ennek megfelelő a terjedelme is, a kidolgozása is.

Célja: nem száraz történeti anyagot nyújtani, hanem a mult idők fájdalmas és dicsőséges küzdelmei révén evangyéliomi hitet, kitartást és a Krisztus világosságába öltözött magyar református egyházunk iránt olthatatlan szeretetet gerjeszteni. A történeti anyag ennek a szent célnak csak eszköze, csak alapigéje, épp úgy, mint a textus a prédikációnak. A lelkeknek megilletése s az isteni vezető kéz megmutatása lebeggett előttem eszményül e könyv megírása közben.

Azt akartam, hogy munkám ne csak iskolai könyvül, de családi olvasmányul is szolgáljon. Mert a mi népünk egyháza multját és eszményeit nem ismeri, mivel eddig senki se tanította rá. Sőt nem ismeri hitelveit sem. Azért jövő évre — Isten segítségével, megpróbálom egyházunk Hit- és

Erkölcstanát is megírni. Egyetlen református lélek se kerüljön ki úgy az iskolából, hogy ne tudja, mit kell neki hinni s hogy mit szenvedtek a hitért az ő rég parló elei.

Kérem tanítótársaimat, hogy az egyes fejezetek magyarázatánál minél bővebben alkalmazzák a vonatkozó és megfelelő énekverseket, mert célunkat ezáltal méginkább megközelítjük. Valamint kérem észrevételeiknek velem való őszinte közlését is, hogy az esetleges újabb kiadásnál azokat figyelembe vehessem.

Rimaszombat, 1923. július 1.

A SZERZŐ.

A MEGVÁLTÓ.

„Ugy szerette Isten a világot, hogy az ő egyszülött Fiát adta érte, hogy senki, aki Őbenne hiszen, el ne vesszen, hanem örök életet vegyen“. (Ján. ev. III. 16.) Mikor eljött az idő teljessége: Jézus Krisztus az örökkévalóságból leszállott a földre, hogy azt megváltsa, azaz minden embert Isten gyermekévé tegyen s megalapítsa e földön az Isten országát.

Ugy szerette ő is e világot, hogy az életét adta érte. Együtt örült az örülőkkel és együtt sirt a sirókkal. Széjjel járt és jót tett. Ehezöket megalégitett, szomorkodókat megvigasztalt, bűnben holtakat feltámasztott, tékozló fiakat megtérített és újra az Atyához vezérelt.

Harminchárom évig élt e földön és soha mást nem cselekedett mint az ő menyei Atyja akaratát. Mégis keresztfára feszítették s ő engedelmeskedett mind halálig, mert tudta, hogy ez is az Atya akarata.

Az Isten lélek: azt tanította. Az Isten szeretet: egész életével ezt bizonyította. Nem testi áldozatokkal kell tehát őt imádni, hanem tiszta szívvvel és jócselekedetekkel, egymást szerető lélekkel, mert Isten csak ebben gyönyörködik. Élete utolsó estéjén is ezt mondotta tanítványainak: „Uj pa-

parancsolatot adok néktek, hogy egymást szeressétek. Ahogy én szerettelek titeket, úgy szeressétek ti is egymást. Mert erről ismeri meg mindenki, hogy az én tanítványaim vagytok, ha egymást szeretni fogjátok". (Ján. ev. XIII. 34—35). Aki tehát embertársát nem szereti, az nem igazi tanítványa a Krisztusnak, az *nem keresztyén ember*.

A Krisztus vallása: a szeretet vallása.

AZ APOSTOLOK.

"Uram, kihez mennénk máshoz? Örök életnek beszéde van tenálad. Mi elhittük és megismertük, hogy te vagy a Krisztus, az élő Isten Fia". (Ján. ev. VI. 68—69).

Akik ezt a hitet először vallották, azok voltak a Krisztus első tanítványai: *az apostolok*. Krisztus maga választotta őket, hogy az ő erős hitökre építse anyaszentegyházát s általuk terjessze az Isten országát, ha majd megválnak e földtől. Összesen tizenketten voltak, u. m. Péter, András, Jakab, János, Fülöp, Bertalan, Tamás, Máté, Jakab, Simon, Taddeus, Judás. Mikor Judás, Jézus elárulója, öngyilkossá lett, Mátyást választották helyette. Péter tett Krisztusról vallást legelőször. Egy csüggedt órájában ő is megtagadta, de meg is bánta s gyarlóságát keservesen megsíratta.

A tanítványok Mesterök elköltözése után is együtt maradtak Jeruzsálemben,

ahol a következő pünköst ünnepén is együtt imádkoztak és „megtelének mindnyájan Szentlélekkel". (Csel. II. 4).

Péter tett vallást ekkor is, tizenegy társa nevében, bátran a Krisztusról, az ünnepre egybesereglett nép előtt. És a Szentlélek olyan hathatossá tette a Péter beszédét, hogy mindenki álmélkodott rajta és 3000 ember lett akkor Krisztusban hívővé és kereszttelkedett meg annak hallátára az ő szent nevére.

Az első pünköst ünnepén alakult meg tehát a keresztyén egyház. Megalakult pedig olyan emberekből, akik a Krisztus parancsolatját a szívökre vették, egymást képmutatás nélkül szerették és egymással mindenöket megosztották. (Csel. II. 44).

És ezután napról-napra szaporította az Úr a gyülekezetet az apostolok által, különösen pedig Pál apostol által.

PÁL APOSTÓL.

Pál apostolt előbb Saulusnak hívták. Tanult zsidó ember volt, és buzgó farizeus. Nagyon szerette a maga vallását és éppen azért gyűlölte a keresztyéneket, és tüzzel-vassal üldözte is őket.

Azért ment Damaszkusz városába is, mert hírét hallotta, hogy már ott is vannak keresztyének, s ment, hogy foglyul ejtse őket. De útja közben megjelent neki Krisztus, aki az ő szívét is csodálatosan

meghódította, szándékát egészen megváltoztatta.

Saulus keresztyén hitre tért, Pállá és apostollá lett, s a Krisztus vallását, a szeretet vallását, elvitte a pogányok közzé is, el a világ akkori fővárosába, Rómába is, s elmondhatta, hogy többet fáradt, és többet szenvedett, mint a többi apostol együtvéve. „Az Isten azt a kegyelmet adta nekem, írja a rómaiaknak, hogy legyek a Jézus Krisztusnak szolgája a pogányok között.“ (Róm. 15. 16.) A pogányok apostola volt. Azok közül szerzett Jézus Krisztusnak követőket. Háromszor járta be a nagy római birodalom nevezetesebb városait és mindenütt egyházakat alapított. A legelső Ázsiának Antiókhia nevű városában, ahol Krisztusról legelőször nevezték a benne hívőket Krisztiánusoknak, azaz Keresztyéneknek (Krisztuséinak.)

Az újtestamentomban 14 levele maradt ránk, s azokban ránk maradt az ő sok szenvedése is. Maga mondja a korinthusiakhoz írott levelében: „A zsidóktól ötször kaptam negyvenet egy híjján. Háromszor megostoroztak, egyszer megköveztek, háromszor hajótörést szenvedtem, éjt napot a mélységben töltöttem. — Veszedelemben forogtam rablók között, veszedelemben pogányok között, veszedelemben tengeren, veszedelemben hamis atyafiak között; fáradtságban és nyomoruságban, gyakorta való virasztásban, éhségben és szomjúságban, hidegben és mezitelenségben.“ (II. Korinth. XI. 24—27.)

Áldott élete végén nyugodt lélekkel

mondhatta ell: „ama nemes harcot megharcoltam, futásomat elvégeztem, a hitet megtartottam: végezetre eltétem nekem az igazság koronája, melyet megad nekem ama napon az Úr, az igaz Biró“. (II. Timoth. IV. 7—8.)

Meg is adta: vértanu koronával és örök élettel koronázta meg. Néro császár fejeztette le Róma városában, ahol utolsó esztendejében rabságban sinylődött.

Óh áldott lélek! tölünk ne távozzál,
Hanem mindörökké bennünk lakozzál!
Mindaddig dajkálkodjál mivelünk,
Mig nem kifutván a célig pályánkat.
Kezünkbe adod az égben pálmánkat,
Ahol általad örökké élünk. (104. dics.)

A RÓMAI CSÁSZÁROK.

Mikor Krisztus urunk született, akkor Augustus volt a római császár. Az ő birodalma alá tartozott a zsidó királyság is, és valamennyi ország, ahol az apostolok a keresztyén vallást elterjesztették. Eleinte nem sokat törődtek velök a római császárok, de később, mikor azt látták, hogy a keresztyének, mintha testvérek vólnának, úgy összetartanak, a pogány bálványoknak tisztességet nem tesznek, hanem titokban gyülekeznek össze a megfeszített Krisztus imadására: azt fogták rájuk, hogy összeesküvők, a római birodalom ellenségei. És elkezdték halálra üldözni őket, a legnagyobb kegyetlenséggel. Keresztre feszítették, vadállatok elibe vetették, lefejezték,

vagy elevenen megégették. „A föld, — így mondja az Irás. — megrészegett a szenteknek véréből.“ Legkegyetlenebb volt köztük egy Néro nevű császár, a Mennyei Jelenések könyvében leírt „hétfejű fenevad.“

De Isten ezt a gonoszt is jóra fordította. Mennél jobban gyilkolták a keresztyéneket, annál jobban szaporodtak, s háromszáz esztendő múlva már több keresztyén volt mint pogány a római birodalomban. Ekkor egy Konstantinus nevű császár maga is keresztyénné lett, s a keresztyének üldözését eltiltotta, s nekik az igaz Isten imáadását megengedte: a keresztyén egyháznak, meg a papoknak nagy birtokokat ajándékozott, dús jövedelmeket biztosított és pompás templomokat építtetett. Ezért nevezték nagy Konstantinusznak. Fiai és utódai alatt még inkább megerősödött a keresztyén egyház.

Itt is beteljesedett a zsoltáriró szava:

Akik biznak az Uristenben
Nagy hiedelemmel,
Azok nem vesznek el
Semminémű veszedelemben.
Mint a Sion hegye megállnak,
Nem ingadoznak. (CXXV. zsoltár.)

A PÁPÁK.

A császárok pártfogása alatt a keresztyén papság nagy világi gazdagsághoz jutván igen elhatalmasodott és vezetésök alatt az egyház is elvilágiasodott. Pedig

Krisztus azt mondotta: „az én országom nem e világból való.“

Az első keresztyéneknek még nem voltak papjaik, mert nem volt templomuk se. Eleinte csak presbitereket választottak istenfélő öreg emberekből. Ők igazgatták a gyülekezetet, ők olvasták és magyarázták a népnek a Szentírást, és ők osztották ki esténként az uri szent vacsorát.

Azonban nemsokára — a jó rend kedvéért, — a presbiterekből papok lettek, ami helyén való is volt. Csak akkor tértek el az apostoloktól, mikor a papokból püspökök, a püspökökből pátriarkák, s a pátriarkákból pápák lettek. A Rómában lakó püspök (I. Gergely, 602-ben) vette fel legelőször a pápa címet, amely név tulajdonképen csak atyát jelent, de lassankint nagy hatalom csatlakozott hozzá. Mert a pápáról azt tanították, hogy ő Jézus krisztusnak földi helytartója. Ő a fő pap a Krisztus egyházában. Szava Szentírás. Maga hatalmasabb minden más embernél, a császároknál is, s ő még a bűnököt is megbocsáthatja.

A népnek pedig a vallás dolgába többé semmi beleszólást nem engedtek. Istenéhez, Megváltójához csak papja útján közeledhetett s még a Bibliát is eltiltották tőle.

A vallást benépesítették szentekkel és más közbenjárókkal, a templomokat telerakták képekkel, szobrokkal, lobogókkal, füstölőkkel, arany és ezüst drágaságokkal, de lassanként kiszorult belőle az Isten igéje, a prédikáció. Helyét a mise foglalta el. Azért a lelkek egyre jobban szomjuhoztak

az ige után és visszakivánták azt az időt, mikor még a Krisztus tanítványai szegények voltak földi kincsekben, de gazdagok lélekben. Mikor az evangéliom volt a legnagyobb hatalom Krisztus egyházában és nem az ő „földi helytartója”. Mikor a keresztények egymás közt mind testvérek voltak. Ujra várták a Megváltót, aki el is jött és még egyszer megszabadította a lelkeket a *reformációban*.

Úgy kívánczik mi lelkünk
Te szent igédhez,
Mint a szomjúhozó szarvas a vízhez,
A hideg kútfőhöz,
Felséges Atyaisten!
Tartsd meg azért békességben
Felséges Isten,
A szent gyülekezetet igaz hitben
Te tiszteletedben,
Felséges Atyaisten! (74. dics.)

A REFORMÁTOROK.

A reformátorok új apostolok. A szentlélek leszállt rájuk is és megvilágosította és fellelkesítette őket, mint a tanítványokat az első pünköstkor. Épp oly bátran bizonyosságot tettek a Krisztusról és a népek álmélkodással hallgatták őket is, mert mindenkihez a maga nyelvén szóltak: a nemzeti nyelven, az édes anyanyelvén.

Térjetelek meg, — így intették a népet, — mert megint bálványimádók lettetek: embert bálványoztok! A bűnöket nem a pápa bocsáthatja meg, hanem egyedül az Isten. Ő sem a ti érdemetekért, hanem a maga atyai kegyelméből, az ő szent Fiában, a

Jézus Krisztusban való hitetekért. „Ő rajta kívül nincsen senkiben másban idvesség”. (Csel. IV. 12.)

Igy hirdették napról napra az „Istennek nagyságos dolgait” (Csel. II. 11.) „kedvességet találva a nép előtt”. (Csel. II. 47.)

Eleinte legnevezetesebb vala köztük Luther Márton, egy ágostonrendi, németországbeli szerzetes, aki nem birván már szónéklül elhallgatni, hogy a pápa pénzért még a bűnöket is megbocsátja, sőt a bűnbocsátóleveleket, mint piaci árúcikket, szerzeteseivel pénzért árultatja, némes haragra lobbant s annak a templomnak ajtajára (wittenbergi vártemplom), amelynek plébánosa volt, 95 tételből álló nyilatkozatot szögezett ki, melyben határozottan kinyilatkoztatta, hogy a bünt csak Isten bocsáthatja meg, a pápának erre nincs hatalma. Ezt Luther 1517 október 31-én cselekedte meg. Ettől az időtől számítjuk a reformáció kezdetét. E cselekedetét és nyilatkozatát sokan helyeselték. A pápához is elküldte nyilatkozatát, miért a pápa őt többször kihallgattatta, de Luther megmaradt mindannyiszor nyilatkozata mellett, sőt mint Péter apostol, oda állott a földi fejedelmek és hatalmasságok elé is, s bár tudta, hogy az életével játszik, mégis azt mondta: „Itt állok, másként nem tehetek, az Isten engem úgy segéljen”. Ő szerezte ezt a szép éneket: Erős várunk nekünk az Isten.

A pápa Luthert hajthatatlanságáért a katolikus egyházból kiátkozta, aki így kénytelen volt új egyházat alapítani, amelyet hálából az ő nevéből neveznek luther-

ránus egyháznak; ágostai hitvallásu evangélikus egyháznak pedig arról a hitvallásról, melyet (a császárnak s a német birodalmi gyűlésnek *Ágosta* városában mutatnak be legelőször. Szerzetesi nőtlen életét a családi élet boldogságával cserélte fel. Megházasodott. Nőül vette *Bóra Katalint*, aki annak előtte apácza volt.

Erős várunk nekünk az Isten
És fegyverünk ellenség ellen.
Meggzabadít veszedelemtől,
Amely ránk most mindennünnen tör.
A mi régi ellenségünk
Háborog velünk
Erővel, fegyverrel,
És sok csalárdsággal
Es minden nagy hatalmassággal.

Isten szava megáll mindenha,
Nem dönti meg senki hatalma.
Az ige és Szentlélek bennünk
Nekünk mindig erős védelmünk.
Gyermeket, nőt, testi életet,
Hirt és jólétet
Elvihet, benyelhet
A föld gonoszsága,
De megmarad Isten országa.

KÁLVIN JÁNOS.

A megfeszített Krisztust Péter kezdte először prédikálni, de az evangéliomot, a Krisztusban megjelent örömhirt, Pál apostol vitte széjjel széles e világra. A reformációt is Luther Márton indította meg, de Isten Kálvin János által vitte tökéletességre, aki még csak nyolcz éves volt akkor, amikor Luther tanítani kezdett.

Ő a mi egyházunknak, a református egyháznak megalapítója, mondhatjuk így is: oszlopapostola. Róla neveztetünk kálvinistáknak is.

Franciaországban született, de onnan a Krisztusért elüldöztetett, mig sok viszontagság után egy svájci, másképp helvéciai városban, Genfben telepedett le, amelynek lakosai ugyancsak franciák voltak.

Oit élt halálig, ott harcolt az Isten ügye mellett s onnan terjesztette messze földre, Magyarországra is, a Krisztus evangéliomának világosságát.

A kálvinista nevet tiszteltté, becsültté, a romlott Genfet pedig virágzó várossá és boldoggá tette.

Az első keresztyének egyszerű Isten-tiszteletét, az egyházban a presbiterek tisztét visszaállította. Az Úrvacsorát oltár helyett az Úr asztaláról, s ostya helyett kenyérral osztotta. Ezért mondjuk, hogy a Kálvini irányu reformáció a lutheri iránynál sokkal gyökeresebb megjavítása a vallásnak.

Kálvin erős hitű és szigoru erkölcsű ember volt. Ugy élt, ahogy tanított. Ő nem csak azt kívánta, hogy az igaz keresztyén hitet valljuk, hanem azt is, hogy igaz keresztyén életet éljünk. Azért vált áldássá a helvétországi reformáció valamennyi országra, ahol csak elterjedt. Mindenütt új élet kezdődött, az eddiginél tisztább és erkölcsösebb.

Mert ő azt hirdette Pál apostollal, hogy Isten öröktől fogva kiválasztott minket a Krisztusban, az üdvösségre, az ő nagy

kegyelméből. Az Istené tehát minden dicsőség egyedül. Neki tartozunk az egész életünkkel, még az örök üdvösségünkkel is. Azért kell a református embernek jónak, igaznak lenni és Istenben bizni egész életében.

Kálvin sokat fáradozott, sokat emésztődött. Nem is élt sokáig. Ötvenöt éves korában már megtért az ő Megváltójához, végakarata szerint sírját emlékkő sem jelzi: de nevét és nagyságát még ma is annyi emlék hirdeti, amennyi kálvinista egyház és kálvinista torony van a földnek kerek-ségén. Ő volt az Isten egyik választott edénye.

Követői közül az egyik helvéciai lelkes (Bullinger Henrik) az u. n. helvét hitvallást szerzette, két másik német tudós (Ursinus és Oleviánus) pedig a Heidelbergi Kátét, amely két könyv foglalja magában református egyházunknak a Szentírásból meritett tanításait és hitigazságait. Az előbbiről neveznek bennünket *helvét hitvallásu* evangélikusoknak is.

Református magyar vagyok,
Halálomig az maradok:
Vallásomnak semmi foltja,
Tiszta, mint a meny égboltja.
Amint én e tiszta vallást
Megszerettem:
Ugy áldjon meg, úgy szeressen
Isten engem.

MÉLIUSZ JUHÁSZ PÉTER
a magyar Kálvin.

„Valaki hallja én tőlem ezeket a be-

szédeket és megtartja azokat, hasonlítom azt a bölcs emberhez, aki a kősziklára építette házát. — Ezt mondta a Krisztus (Máté 7. 24.).

„Más fundamentomot senki nem vehet azon kívül, a melyet egyszer vetettek, mely a Jézus Krisztus.” (I. Kor. 3. 11.) Ezt meg Pál apostol mondta.

Azért építettek a reformátorok, különösen Kálvin János, újra a kőszikla alapra: a Jézus Krisztusra. Siettek is a népek ebbe az új, bátorságosabb hajlékba. Mindenféle gyorsan terjedt a reformátorok tanítása, de sehol se gyorsabban, mint nálunk, magyaroknál.

Luther kezdett előbb tanítani, tehát őt követték előbb a mi őseink is. De mihelyt Kálvint megösmerték, nyomban hozzá állottak, mert a helvét reformáció felelt meg jobban a magyar nép gondolkozásának.

Különösen azt kedvelték benne a szabadságszerető magyarok, hogy a reformáció a népet a lelki zsarnokság alól felszabadította, mikor azt hirdette, hogy kit-kit a saját hite és nem a papok miséje idvezít, mert egyedüli közbenjárója a Krisztus. Meg hogy magyarul hallgathatták az Isten igéjét s úgy énekelhették a szép zsoltárokat.

Sokan szentelték az életüket erre az Istennek tetsző munkára, hogy nálunk hirdessék az evangéliumot, mint pl.: Kopácsi István, Szegedi Kiss István, Kálmáncsehi Márton stb., de mindnyájok között legemlékezetesebb a *Méliusz Juhász Péter* neve, a fiatal debreczeni püspöké, ezé a nagy tudományu és törhetetlen akaratu emberé.

A magyar református egyházat ő építette rá legerősebben a kőszikla alapra. Irt, tanított, fáradt s felemésztette fiatalon az életét. 1567-ben zsinatba gyűjtötte össze Debreczenbe a vele tartókat, a hol a magyarokkal is elfogadtatta a helvéthitvallást és a heidelbergi katét.

Ma is ezen az alapon állunk s így rokonságban vagyunk a világ valamennyi reformátusával, akiknek számuk ezidő szerint mintegy száz millió.

KÁROLYI GÁSPÁR ÉS SZENCZI MOLNÁR ALBERT.

Ha a Biblia nem volna, meg, ha a Zsoltár nem volna: olyanok lennénk, mint a némák. Ha örömmel gerjedezünk, vagy a szívünket bánat járja: kicsendül belőle a Zsoltár: „Te benned biztunk eleitől fogva“; vagy kicsordul az imádság: „Uram kihez mennénk máshoz, örök életnek beszéde van tenálad“.

Milyen szegények volnánk e nélkül a két jóbarát nélkül, e két legszentebb könyv nélkül.

S ezt a két szent könyvet, magyar nyelven, Károlyi Gáspárnak, meg Szenczi Molnár Albertnek köszönhetjük.

Majdnem száz esztendő telt el a reformáció megindítása óta s őseinknek még nem volt magyar bibliájuk. A Bibliának csak egyes könyveit, vagy egyes részeit ültették át magyar nyelvre némely kegyes

lelkek (Komjáthy Benedek, Szilveszter János Méliusz Juhász Péter és mások) de a „teljes szentírással“ csak Károlyi Gáspár gönczi pap, ez az Istenes vén ember ajándékozta meg a magyar közönséget. A zsoltárokat pedig néhány évvel később Szenczi Molnár Albert az ő tanítványa, ez a sok földet bejárt, sokat fáradt és sokat tudó ember alkalmazta francia énekekből szép magyar versekre.

Azóta ez a két könyv a mindennapi lelki eledelünk. Őseink a hadban, a börtönben, a gályákon, vasárnap és hétköznapi munkáik közt, felkeltőkben, lefektőkben Zsoltárokat énekeltek s a Bibliát olvasgatták. Munkájokat ez tette könnyűvé, házoknépét Istenfélővé, életüket áldottá.

A kálvinista nép bibliás nép és zsoltáros nép volt a múltban. S míg az volt, erős volt. Nem fáradt és nem csüggedt. A bibliában és a zsoltárokból volt az ereje. Csak ebben lehet a mienk is.

Ha elhagynók valaha az Isten szent igéjét s az ő dicséretét: könnyen erőt venne rajtunk minden ellenségünk. De ha hivek maradunk hozzá: házunkat kősziklára építettük. Mert az ige örök.

„Az ég és föld elmulik, de az én beszédem soha el nem mulik“, azt mondta a Krisztus.

A SZABADSÁG HŐSÖK.

Az Istenhez az én szómat
Emelem kiáltásomat.

Hogy felkiálték hozzá:
Beszédem meghallgatá.
Mindennemű szükségemben
Reménységem csak az Isten.
Éjjel kezem feltartom
Az égre hozzá nyujtom.

A református magyarság volt az időről időre, mely éjszakánkint, titkon, ajtatát behajtva, az Istenhez terjesztgette karjait a szabadulásért.

Mert mihelyt azt látták ellenségei s főként a Habsburg királyok, hogy kezd ezen a földön megerősödni, ellene támadtak, mint régen az ifju keresztyénség ellen a római császárok.

De Isten meghallotta kiáltásunkat s támasztott népünknek szabadítókat, a kik az ő szent nevében felvették a harcot a reánk törőkkel és megszégyenítették ellenségeinket.

Bocskay István, Bethlen Gábor és I. Rákóczi György erdélyi fejedelmek voltak ezek a *szabadsághősök*. Mind a három református ember és buzgó keresztyén, akik sohase tértek anélkül éjjeli nyugodalomra, hogy a Szentírásból legalább egy Rész el ne olvastak volna. A Rákóczi György két bibliáját ott őrzik ma is a budapesti és sárospataki főiskola könyvtárában. Maga irogatta bele, hogy hányszor olvasta el. „Az én kegyelmes Szent Istenemnek atyai segítségéből s engedelmeből — így írja egyik bibliája szélén — kezdettem e szent bibliának negyedik uttal való olvasásához, amelynek boldogul és idvésségesen való végbevitelére segítsen engem a teljes Szent-

háromság Isten.“ Ez volt az ő enyhülők sok gondjuk és hadakozásaik között. Ezért segítette meg fegyveröket a kegyelmes Isten. Szent segedelmével ők szereztek nekünk a *bécsi*, *nikolszburgi* és a *linczi* békekötést, amelyekkel biztosították egyházunknak életét és törvényes szabadságát.

A győztes Dávidnak azt énekelték Izrael leányai: „Meggyőzte Saul az ő ezerét, de Dávid is a maga tizezerét“. Mi pedig elénekelhetjük a három szakadsághősért a zoltáriróval:

Óh erős és kegyes Isten,
Szent vagy cselekedetidben,
És sehol senki nincsen
Hozzád hasonló Isten.
Csudálatos a te dolgod
A mint gyakran megmutatod
Minden népek jól látják
Hatalmadnak nagy voltát. LXXVII. Zsolt.

LORÁNTFFY ZSUZSÁNNA.

Az I. Rákóczi György felesége, Erdély nagyasszonya, a református egyházak és iskolák kegyes pártfogója. Mintha róla mondta volna az Irás: „Az igazak fénylenek, mint a nap, az Ő országában“.

Mig férje hadban járt és diadallal küzdött igazságunkért, ő ide haza szorgalmatoskodott s építgette nemcsak a maga házat, de az Isten anyaszentegyházát is. Gyermekeit bölcsen és Isten félelmében nevelte, diplomákat épített, harangokat öntetett, iskolákat emeltetett, az egyházak-

nak arany-ezüst kelyheket és a maga két kezével himzett drága Úrasztali terítőket ajándékozott. De kiváltképen nagy gondot fordított a kálvinisták szemefényére, a pataki főiskolára, amelyen kívül híresek voltak még ebben az időben, sőt még ma is azok, a pápai, debreczeni és gyulafehérvár-nagyenyedi református kollégiumok is.

A tanárokat ő fizette, a diákokat ő táplálta, a nagyhirű és nagy tudományu Koméniusz Jánost más országból Patakra hozatta és sok áldozatával a pataki főiskolát olyan nagyhirűvé tette, hogy „hozzá hasonló a magyarországi iskolák között csak egy is alig találtatott“. A legelőkelőbb nemesek és főrangú családok is ide küldték, a Rákócziak főiskolájába, fiaikat.

Mint az édesenya magzatát, a dajka az ő kisdedeit, úgy igyekezett nevelni Istennek és a hazának szolgálatjára Lorántffy Zsuzsánna a tanuló ifjuságot.

Mert tudta, hogy egyházunknak az iskolák a legerősebb oszlopai.

Az Isten így dicsőítette meg a maga erejét a Lorántffy Zsuzsánna gyöngeségében, mint Tompa Mihály mondja róla: az Úr

Sokszor gyermek, vagy gyöngye nővel,
Eszközle nagy történetet
A kis Dávid parittyakövel
Végzé, amért kiküldetett.
Az Úrnak utain titok van . . .
Oh ember ezt szivedbe vésd!
És kicsinyekben és nagyokban
Imádd a bölcs gondviselést!

A GÁLYARABOK.

Haragos tengernek
Végzetlen árja
Haragos tengeren
Úszó nehéz gálya.

Messze Olaszországban, a szépséges nápolyi öbölben, magyar papok hajtják azt a gályát. A déli nap izzó hevében, félig mezitelenül és födetlen fővel, odaláncolva kemény padokhoz, huzzák a nehéz evezőket s ha nem bírják elég gyorsan huzni, meztelen hátukon megessantan a korbács.

Magyar papok mit keresnek Nápoly városában, rabszolgamunkában? Hogy jut oda Sélley István, Pápa tudós papja, meg Harsányi István Rimaszombat megsiratott lelkipásztora? Meg a többi tudós, hitűkhöz hű lelkipásztor (szám szerint 30-an)?

Protestáns hitökér. A Krisztus evangéliomához való hűségükért.

A Rákóczy György és Lorántffy Zsuzsánna napjának leáldozása után szomoru idők virradtak a magyar protestáns egyházra. A Rákóczy menyee, a kétszer hitehagyott Báthory Zsófia, a református egyházakat és iskolákat minden javaikból kiforgatta, templomaikat elvette, lelkipásztoraikat a munkácsi vár tömlöczeibe záratta, a pataki főiskola tanítóit és diákjait bujdosásba üzte.

A főurak nagyrésze pedig, az esztergomi érsek vezetésével, az elűzött vagy halálra kintott református lelkipásztorok helyére katolikus papokat ültetett s a népet korbáccsal hajtották a katolikus Istentiszteletre.

És hogy ezt az árván maradt népet végképen megfosszák minden lelki vezetőtől, a protestáns papokat százsámra a pözsonyi törvényszékre idézték, kétszer is s mivel a legnagyobb kinzással sem tudták őket evangéliomi hitőktől eltántorítani: valamennyit halálra ítélték. Akik a halálos fenyegetéstől sem ijedtek meg, azokat gályarabokul eladták Nápolyba s mint gonosztevőket télviz idején, hóban, fagyban, meztláb, párosával összeláncolva hajtották az Alpes hegyeken keresztül, déli Olaszországba s 50 aranyonkint az evezőgályákra rabszolgául eladták.

Egy hosszú esztendei szenvedés után hollandiai kálvinista testvéreink váltották ki őket a nehéz rabságból és megaláztatásból a derék *Ruyter* (ejtsd: Rőjter) *Mihály* tengernagy által.

A szabadulás órájában megjelent szemökben a könny és megzendült ajkaikon a Zsoltár: „Az Isten a mi reménységünk.”

Isten csakugyan csodálatosképen megmutatta a maga erejét ez erőtelen lelkipásztorokban s az ő rendíthetetlen hitők által táplálja még ma is a mi erőtelen hitűnket is.

A kik méltatlan szenvednek,
Megmenti a jó Isten;
A nyomorult éhezőnek
Ő eledelt ád bőven;
A foglyokat kihozza,
Rabságból feloldozza,

A hitleneket megrontja.
Ösvényöket elvesztve;
De megáll az ő országa

Most és minden időbel
Oh Sion, a te urad
Mindörökké megmarad.

(146. zsoltár.)

AZ ASSZONYKIRÁLY.

Az asszonykirály: Mária Theresia. Református egyházunknak az asszonyok közt Lorántffy Zsuzsanna volt a legnagyobb jóltevője, Mária Theresia a legnagyobb kártevője.

Most már nem börtönnel, gályával, de asszonyi furfanggal, a hiuság vásárával, cimmal, ranggal, uradalmak adományozásával kezdték puhíthatni a lelkeket. S bizony a gyarló embernek nem volt annyi lelki ereje, mint a názárai Jézusnak, hogy a kísértőt el bírta volna utasítani magától, mikor az oda kínálta neki a világi jókat, gyönyörűségeket, ha őtet imádjá.

Főuraink lassan-lassan mind visszatéregtek a katolikus hitre. Csak a falvak népe, a városok iparossága s a földbirtokos nemesség maradt hű hitéhez. Ezek maradtak mai napig is a legtöbb helyen anyaszentegyházunk legerősebb oszlopai és reménységei.

Ezeket kellett hát megtörni, ha hajolni nem akartak. Mindenféle téritő egyesületek kísértgették őket. Egy nagy alapot gyűjtöttek, amelyből pénzelték a hitelhagyottakat. Árva gyermekeinket szó nélkül kath. vallásban nevelték. Kálvinista iparosainkat a céhekbe be nem fogadták, a városokban letelepedni nem engedték. Tanult embereinket

a hivatalokból kizárták s a protestáns válásra való áttérést büntetés terhe alatt eltiltották. Sőt tiszta református községekre kath. plébánosokat erőszakolt a királyné s ha a nép ennek vakon nem engedelmessékedett: mint lázadókat megbüntették s templomától, iskolájától és minden vagyonától megfosztották.

Soha senki a magyarság és kálvinista-ság ellen annyit nem vétkezett, mint ez a 40 esztendeig uralkodott asszonykirály.

De Isten ezt a gonoszt is jóra fordította. Hozott ránk békekésőbb időket, amikor az elgyötört lelkek úgy megelevenedtek, mint a plánta, mikor arra harmatcseppet szül hajnalra. A Mária Theresia tulajdon házából támasztott fiakat az Úr, akik az édes anyjok által ütött sebeket gyógyították, hegesztették. Az egyik fiu (II. József) a *türelmességi rendeletben*, a másik fiu (II. Lipót) az 1791-iki 26-ik törvénycikkben biztosította számunkra — mint hajdan Nagy Konstantin császár — hitünk szabadságát, Krisztus háborítatlan követését.

Az Úré a szabadítás!

Mit adjak az Úrnak jótéért?
A hálaadó pohárt én felveszem
És az Úr jóteteményét hirdetem,
Szent nevét áldom segítségért. (116. zs.)

NYUGODALMASABB IDŐK.

Térj magadhoz drága Sion,
Van még néked Istened,
Ki atyádként felkaroljon
S szívét ossza meg veled.

A gályarabok Istenben bizó énekét most már nemcsak könyezve, de örvendezve is ajkunkra vehettük. Sorsunk megkönnyebbült. Igazságtalanság történt még velünk ezután is elég, de legalább hitünkért már nem üldöztek bennünket. S azt az időt és erőt, amit eddig a védekezésre elvesztegettünk, most már anyaszentegyházunk belső építésére, felvirágoztatására szentelhetjük.

Zsinatokat tartottunk — a mai napig többször is, — s azokon törvénybe iktattuk református egyházunk alkotmányát. Szegény egyházak istápolására felállítottuk az országos egyházi közalapot s Magyarország és Erdély valamennyi gyülekezetét egy nagy Református Egyházzá egyesítettük.

Az országgyűlés is egyre emberségesebb és igazságosabb törvényekkel támogatta egyházunkat. Kimondták (1848-ban és 1895-ben), hogy az országnak mindenik igaz keresztyén egyház édes gyermeke, a kiket egyformán tartozik szeretni és segíteni.

Segített is egyre jobban-jobban. S ha a mindentudó Isten újabb próbára nem vetette volna egyházunkat, talán mi lettünk volna napkeleten a Krisztus evangyélomának legfénylőbb világossága. És mi lettünk volna az európai száraz földön a legnagyobb kálvinista egyház.

Az Úr utai azonban nem a mi utaink. Tetszett Ő Szent Felségének megengedni, hogy a népek öldöklő háboruja után négy részre osztassék ez a nagy református egyház. Hajoljunk meg szent akarata előtt. Ki tudja: mi célja van velünk? Ki tudja: nem

éppen ez által teszi-e élővé hitünket, halál-
lig-kitartóvá hűségünket s anyaszentegyhá-
zunkhoz való gyermeki ragaszkodásunkat?

Azt írja Pál apostol az efézusiakhoz
küldött levelében: „A mi Urunk Jézus
Krisztusban van a mi bátorságunk és bi-
zalommal való menetelünk Istenhez, az ő
benne való hit által. Azért kérlek, hogy ne
csüggedjetek el, hanem lakozzék a Krisztus
a hit által a ti szívetekben“. (Eféz. 3. 12.
13. 17.)

Te benned biztunk eleitől fogva,
Uram, téged tartottunk hajlékunknak,
Mikor még semmi hegyek nem voltak,
Hogy még sem ég, sem föld nem volt formálva:
Te voltál és te vagy erős Isten
És te megmaradsz minden időben! (XC. Zsolt.)

A MI EGYHÁZUNK ALKOTMÁNYA.

A református egyház alkotmánya azon
az evangyéliomi tanításon épül fel, hogy
a keresztyén egyház egy nagy család,
amelynek feje a Jézus Krisztus. (És nem
a pápa.) Az egyház tagjai mind testvérek,
tehát mind *egyenlők*. Ami azt teszi, hogy
egyik sem uralkodhat a másik felett, ha-
nem valamennyien szeretettel tartoznak
szolgálni egymásnak. A keresztyén egyház
az Isten fiainak társasága. És mert kit-kit a
maga hite idvezit: mindenki egyuttal papja is
magának, azaz eszközlője a maga idves-
ségének.

Azért közbenjárók, a más büneért ál-
dozó papok, a mi egyházunkban nincsenek,

csak *lelkipásztorok*, az ige hirdetésére és
a sákramentumok kiszolgáltatására. To-
vábbá *presbiterek* a gyülekezetek igazga-
tására, *diakónusok* a szegények gondvise-
lésére és *tanítók* az ifjak oktatására. En-
nek a négy hivatalnak meg kellene lenni
minden református gyülekezetben.

Az iskola a mi egyházunk veteményes
kertje kezdettől fogva, melyet őseink féltő
gonddal, áldozatos szeretettel építettek,
ápolgattak mindenkor; a szegények gon-
dozása testvéri kötelesség s a presbiterség
a református ember legszebb megtisztelte-
tése. A lelkipásztor és tanító is presbiter.
Elsők a presbiterek között.

A presbitereket a nép választja. Tehát
senki sincs kirekesztve az egyház ügyeivel
való törődésből.

A presbitereknek józanoknak, feddhe-
tetleneknek, Isten háza gyakorlóinak kell
lenniök és mindenben jó példával kell a
nép előtt járniok. Azért jól megnézzé min-
denki, hogy kit választ meg presbiterré,
egyházi előjáróvá.

A lelkipásztorok és presbiterek az Isten
igéjével kormányozzák a gyülekezeteket.
Tehát nem testi, de lelki hatalommal. Azért
mindenki megbecsülje őket és kész szívvel
teljesítse rendelkezéseiket. Mert rend nél-
kül és Isten félelme nélkül nem épül, de
pusztul a Krisztus anyaszentegyháza.

Azért mondja az ének:

Ó mely boldog az a gyülekezet,
Mely hallgat a jó rendnek Istenére,
Melyet csak az Úr törvénye vezet.
Vigyáz okosan kötelességére,

Az alsó rend a felsőt hallgatja,
Az erős az erőtlent ápolgatja. (123 dics. 3)

A MI ISTENTISZTELETÜNK.

A világon minden templomban van oltár és áldozat, csak a református templomban nincs. Az oltárt és rajta az áldozatot, a pompázó ceremóniákkal együtt, a pogányoktól, meg a jeruzsálemi templomból örökölték a többi egyházak. Mi reformátusok pedig az oltár nélküli, egyszerű istentiszteletet a zsidó zsinagógákból.

Az oltár és áldozat az embernek abból a régi gondolkodásából keletkezett, hogy, ha az Isten haragszik ránk: valamivel ki kell engesztelni. Ajándékot kell neki adni s azt az oltáron megáldozni. És minél kedvesebb nekem valami, annál jobb néven veszi az Úr, ha éppen azt áldozom oda neki.

Igy akarta oda áldozni Ábrahám Istennek, egyetlen fiát, Izsákot, a neki legdrágábbat. Így áldozza fel ma is a keresztyén katolikus egyház papja, minden napi misézésekor Istennek az ő egyszülött Fiát, a Krisztust, az oltári szentségben, az ostyában, a mely hitők szerint Krisztus valóságos teste. A pap változtatja azzá a megáldás által.

A zsinagógában nem volt se oltár, se áldozat. Ott csak énekelték, imádkoztak s erősítették egymást a hitben az Isten igéjének olvasása és hirdetése által.

Ezt az egyszerű isteni tiszteletet gya-

korolták az apostolok is, megtoldva a Krisztus úrvacsorájával s ezt gyakoroljuk mi reformátusok is. Gyakoroljuk pedig mind az ő, mind az újtestamentom tanításai alapján. Az ótestamentomban azt mondta az Úr: „Irgalmasságot kívánok és nem áldozatot.“ Az újtestamentomban pedig azt tanította Jézus: „Az Isten lélek. Azért a kik őt imádják, szükséges, hogy lélekben és igazságban imádják.“

Vagyis a lelkünket, a szívünket, saját magunkat áldozzuk oda Istennek. Ehez pedig nem kell oltár, csak tiszta szív és büntől mentes lélek. „Boldogok a kiknek szívök tiszta, mert ők az Istent meglátják.“

De nem misézünk és nem áldozzuk meg a Krisztust azért sem, mert ő áldozta fel magát mi értünk. Épp ezért ünnepeket se ülünk mást, — se szenteknek, se apostoloknak, — csak ennek a tökéletes életnek és áldozatnak, a Krisztus megváltói munkájának kezdettől fogva megszentelt napjait: a Karácsonyt, Virágvasárnapot, Nagypénteket, Husvétot, Áldozócsüörtököt s a pünköstöt, az ő anyaszentegyháza megalapításának ünnepét.

A református templomban azért nincsen oltár s ezért áll főhelyen a szószék, az Isten igéje hirdetésének szent helye és az úrasztala, mint hálaadásnak asztala s a hives testvéri közösségének, egy családhoz való tartozásának szent jele (jel-kepe).

Ami isteni tiszteletünk tehát „felépített az apostoloknak és prófétáknak alapkövén s a szegelykö benne maga a Jézus Krisztus (Efez. 2. 20.)

Tudatlanságban jöttünk e világra,
Jézus vezérlett minden igazságra.
Az Isten lélek: Ő tanította.
Lélekben kell hát őt és igazságban
Imádnunk, mert a belső tisztaságban
Gyönyörködik az Úrnak áldotta. (78 dics.)

AZ ISTEN KEGYELME.

A keresztyén egyház története olyan, mint az első ember története. Azt is jónak és ártatlannak teremtette az Úr: mégis bünbe esett. A Krisztus evangyéliuma is olyan tiszta és igaz volt, a milyen ő maga: mégis beszennyezték az emberek.

De időnként meg is tisztították. Az első ember is felkelt az elesésből, mert Isten mellé állott és dolgot adott neki, hogy az megtisztítsa.

Az emberi nemzet története a jónak örök harca a gonosz ellen. A Krisztus anyaszentegyházáé is az. Néha az egyik győz, néha a másik.

És Isten engedi ezt a harcot, mert e nélkül hitünk elerőtlenedne. A küzdelemben meg mindig új erőt nyer a Krisztus által, egész a diadalomig. Épp ebben dicsőül meg az Istennek hozzánk való nagy kegyelme, hogy bár ő mindenható, mégis a maga eszközeivé, országának vitézeivé választott bennünket s ha hiven harcoltunk e földön: idvességgel jutalmaz meg érte.

Sokat küzdött, sokat szenvedett a mi egyházunk is, de ime: el nem veszett. El nem vesztetett, mert a legnagyobb zivatárban is ott volt velünk az Úr.

Adjunk hálát Istennek ezért a nagy kegyelemért, hogy annyi balszerencse közt s oly sok vizsály után is mindezeideig megtartott bennünket. Hogy minden elfolyt időnkben szent kezével befedezett, gonoszoktól védelmezett. De adjunk hálát azért is, hogy bármely vallású testvéreinkkel immár békeességben élhetünk. Magyar a magyart sohase is bántotta a vallása miatt. Mindig az idegen származású uralkodók, főpapok és nagyravágyó főemberek hintegették a konkolyt közöttünk.

Kérjük Istent, hogy fordítsa okulásunkra az elmúlt idők tanúságait s ne hagyjon minket elcsüggedni, se ellene fel-fuvalkodni. „Ő forgatja az egymás után következő időket.“ (Préd. 3. 15.) Imádkozzunk hozzá a dicséretiróval:

Áld meg Ūristen a te népedet,
Kik téged szeretnek,
Tartsd meg közöttünk a gyülekezetet!

Jöjjön el a te országod
Töltse be uralkodásod
Oh mi Királyunk e földet.
Szaporítsad seregedet.
Drága igédnek kész szállást
Adj mindenütt szabad folyást. Amen

(Szeneci Molnár Albert fordítása.)

TARTALOM:

Előszó	5
A megváltó	6
Az apostolok	7
Pál apostol	9
A római császárok	10
A pápák	12
A reformátorok	14
Kálvin János	16
Méliusz Juhász Péter	18
Károlyi Gáspár és Szenczi Molnár Albert	19
A szabadság hősök	21
Lorántffy Zsuzsánna	23
A gályarabok	25
Az asszonykirály	26
Nyugodalmasabb idők	28
A mi egyházunk alkotmánya	30
A mi Istentiszteletünk	32
Az Isten kegyelme	

